

УДК 338.64

Ушакова А.В.
студенткаМиколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

Полторак А.С.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри обліку та оподаткування
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЇХ МІСЦЕ В ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

THE ECONOMIC ESSENCE OF INDUSTRIAL PROPERTY OBJECTS AND THEIR PLACE IN ACCOUNTING SYSTEM OF BUSINESS ENTITIES

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено класифікацію об'єктів промислової власності та досліджено їх місце в обліковій системі підприємств. Визначено підходи до оцінки об'єктів промислової власності та нематеріальних активів у цілому. Встановлено взаємозв'язок об'єктів промислової власності з іншими об'єктами нематеріальних активів у системі бухгалтерського обліку. Розглянуто місце нематеріальних активів у структурі необоротних активів суб'єктів господарювання, у т. ч. розміщення на рахунках бухгалтерського обліку об'єктів промислової власності, та вплив цих об'єктів на результати господарської діяльності підприємств.

Ключові слова: об'єкти промислової власності, нематеріальні активи, облік нематеріальних активів, винахід, патент.

АННОТАЦИЯ

В статье отражена классификация объектов промышленной собственности и исследовано их место в учетной системе предприятий. Определены подходы к оценке объектов промышленной собственности и нематериальных активов в целом. Установлена взаимосвязь объектов промышленной собственности с другими объектами нематериальных активов в системе бухгалтерского учета. Рассмотрено место нематериальных активов в структуре необоротных активов субъектов хозяйствования, в т. ч. размещение на счетах бухгалтерского учета объектов промышленной собственности, и влияние этих объектов на результаты хозяйственной деятельности предприятий.

Ключевые слова: объекты промышленной собственности, нематериальные активы, учет нематериальных активов, изобретение, патент.

ANNOTATION

The article represents classification of objects of industrial property and investigated their place in the accounting system of enterprises. Approaches to the assessment of industrial property objects and intangible assets in General. The interrelation of industrial property objects to other objects of intangible assets in the accounting system. The place of intangible assets in the structure of non-current assets of business entities, including placement in the accounts of industrial property and the impact of these objects on the results of economic activity of enterprises.

Keywords: the objects of industrial property, intangible assets, accounting of intangible assets, invention, patent.

Постановка проблеми. В умовах сучасної фінансово-економічної кризи наявність нематеріальних активів, у т. ч. об'єктів промислової власності, у складі необоротних активів суб'єктів господарювання збільшує їх ринкову вартість, підвищує інвестиційну привабливість

та забезпечує захист їхніх прав. Об'єкти промислової власності є однією з найменш досліджених категорій бухгалтерського обліку, що, на нашу думку, пов'язано зі специфічними особливостями їх економічної природи.

Зауважимо, що ці нематеріальні активи є одними з основних чинників інноваційного розвитку та конкурентоздатності на ринку через те, що саме їх наявність та ефективне використання здійснюють вплив на розмір розриву між ринковою та балансовою вартістю підприємства за його ринкової капіталізації та придбання. Так, визначення економічної сутності об'єктів промислової власності та їх місця в обліковій системі є актуальними питаннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження теоретико-методичних та практичних засад бухгалтерського обліку операцій із нематеріальними активами у своїх роботах приділяли увагу такі науковці, як: С.Ф. Покропивний, Р. Малери, І.А. Краївська, С.В. Валдайцев, П.Н. Завлін, Л.Е. Мінделі, В.І. Куцик та Я.Я. Медвідь, Л.О. Сухарева, С.М. Бичкова, В.Ф. Максимова, В.П. Пантелеєв, І.М. Дмитренко, М.В. Борисенко, Н.І. Дорош та ін. Здебільшого у своїх фундаментальних працях науковці приділяли увагу питанням визначення нематеріальних активів, системного підходу до оцінки вартості різних категорій інтелектуальної власності (патентів, об'єктів промислової власності, торгових марок).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У зв'язку зі значною кількістю законодавчо-нормативних новацій у сфері обліку нематеріальних активів окремі питання стосовно визначення, оцінки та відображення в обліку об'єктів промислової власності залишаються невирішеними і дискусійними як із наукової, так і з практичної точки зору.

Мета статті полягає у висвітленні класифікації об'єктів промислової власності, дослідженні їх місця в обліковій системі підприємств, визначенні підходів до їх оцінки, встановленні

взаємозв'язку об'єктів промислової власності з іншими об'єктами нематеріальних активів у системі бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. За результатами аналізу даних Державного комітету статистики з'ясовано, що на підприємствах України об'єкти нематеріальних активів у 2015 р. становили від 25% до 75% у загальній структурі необоротних активів, сприяючи підвищенню інвестиційної привабливості і ринкової вартості суб'єктів господарювання. Так, доцільно дослідити взаємозв'язок об'єктів промислової власності з іншими об'єктами нематеріальних активів у системі бухгалтерського обліку для ефективної організації ведення бухгалтерського обліку підприємств. Основними об'єктами промислової власності у бухгалтерському обліку підприємств є результати винахідництва та промислові зразки.

Придбання об'єктів промислової власності – це цілий комплекс процесів і операцій, пов'язаних із винахідництвом і захистом прав інтелектуальної власності, які впливають на господарську діяльність підприємства.

Під час дослідження об'єктів промислової власності вирішуються питання щодо властивостей таких об'єктів та їх оцінки з метою відображення на рахунках бухгалтерського обліку. На нашу думку, доцільно розглянути три підходи до оцінки нематеріальних активів, оскільки вони застосовуються і для об'єктів промислової власності (рис. 1).

Аналізуючи дані, викладені на рис. 1, робимо висновок, що класифікаційні підходи до оцінки об'єктів промислової власності мають тісний зв'язок та застосовуються для оцінки всіх об'єктів інтелектуальної власності, які входять до складу нематеріальних активів підприємств. Враховуючи те, що об'єкти промислової власності є результатами творчої діяльності людини та впливають на господарські процеси підприємств, вони повинні відображатися на

рахунках бухгалтерського обліку та в балансах суб'єктів господарювання у складі об'єктів нематеріальних активів.

Отже, виділивши взаємозв'язок об'єктів промислової власності з іншими об'єктами нематеріальних активів у системі бухгалтерського обліку, розглянемо активний балансовий рахунок 12 «Нематеріальні активи», визначений планом рахунків для синтетичного обліку нематеріальних активів. Зауважимо, що одним із субрахунків вищезазначеного синтетичного рахунку є субрахунок 124 «Права на об'єкти промислової власності», призначений для аналітичного обліку окремих об'єктів промислової власності, до яких, відповідно до загальної класифікації, належать: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, фірмові найменування та інші об'єкти творчої діяльності.

Звернемо увагу на те, що торговельні марки (знаки для товарів і послуг) та фірмові найменування хоча формально і належать до об'єктів промислової власності, однак найчастіше обліковуються на субрахунку 123 «Права на комерційні позначення», що дає змогу зробити висновок, що для обліку об'єктів промислової власності одного субрахунку рахунку 12 «Нематеріальні активи» недостатньо. Так, прослідковується взаємозв'язок об'єктів промислової власності з іншими об'єктами нематеріальних активів у системі рахунків бухгалтерського обліку.

Дослідивши нормативно-правове забезпечення обліку нематеріальних активів та захисту прав інтелектуальної власності, з'ясовано, що придбання права на винахід та корисні моделі обов'язково повинно засвідчуватися патентом. Власником патенту може бути як особисто винахідник, так і його роботодавець в тому разі, якщо винахід зроблено у зв'язку з виконанням службових обов'язків або за дорученням керівника. Якщо власником патенту стане роботодавець, в обов'язковому порядку необхідно укласти письмовий договір із винахідником і

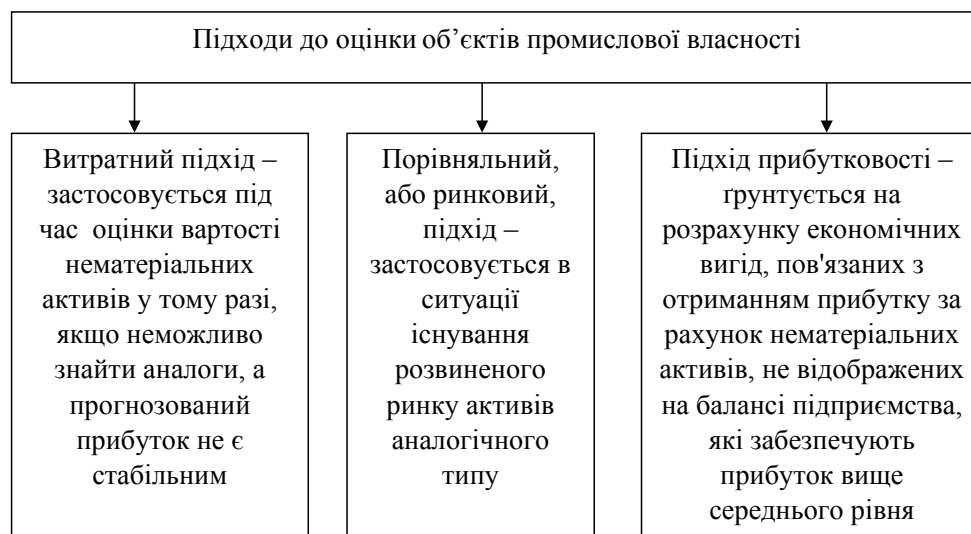

Рис. 1. Класифікація підходів до оцінки об'єктів промислової власності

виплатити останньому винагороду. У разі невиконання процедури у визначений час право на отримання патенту переходить до винахідника. Патент надає власнику виняткове право користуватися винаходом на власний розсуд. Так, власник патенту має право на підставі договору передавати право власності на патент іншим особам. Патент можна продавати, використовувати його як внесок до статутного фонду або як інвестиції у підприємство [1, с. 15].

У ситуації віднесення на баланс патенту на розробку промислового зразка у бухгалтерському обліку здійснюється запис «Дт 124 «Права на об'єкти промислової власності» Кт 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». Необхідно звернути увагу на те, що сума витрат, понесених у результаті дослідження та розробки промислового зразка, не повинна включатися у вартість об'єктів промислової власності (нематеріальних активів) відповідно до вимог П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», а має відображатися в обліку у структурі витрат.

Так, списання вартості запасів на дослідження і розробку об'єктів промислової власності здійснюється за допомогою бухгалтерського запису «Дт 941 «Витрати на дослідження і розробки» Кт 20 «Виробничі запаси». Списання витрат на оплату праці робітникам, що здійснюють дослідження і розробку, висвітлюється бухгалтерськими записами «Дт 941 «Витрати на дослідження і розробки» Кт 65 «Розрахунки за страхуванням», «66 «Розрахунки за виплатами працівникам». Списання інших витрат, понесених у результаті дослідження та розробки промислового зразка, також фіксується на витратних рахунках бухгалтерського обліку. Таким чином, витрати, понесені під час дослідження і розробки об'єкту промислової власності, відповідно до вимог чинного законодавства повинні накопичуватися та обліковуватися на спеціальному субрахунку 941 «Витрати на дослідження і розробку».

Бухгалтерське відображення витрат, пов'язаних із придбанням об'єкту промислової власності (промислового зразка), відбувається інакше. Так, списання вартості запасів на придбання (створення) об'єкту нематеріального активу здійснюється за допомогою бухгалтерського запису: Дт 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів» Кт 20 «Виробничі запаси». Списання витрат на оплату праці робітникам, що здійснюють придбання (створення) об'єкту нематеріального активу, висвітлюється бухгалтерськими записами «Дт 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів» Кт 65 «Розрахунки за страхуванням», «66 «Розрахунки за виплатами працівникам». Списання інших витрат, понесених у результаті придбання об'єкту нематеріального активу, також фіксується на субрахунку Дт 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів». Таким чином, витрати, пов'язані з придбанням об'єкту промислової власності, відповідно

до вимог чинного законодавства акумулюються у системі бухгалтерського обліку на субрахунок 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів».

Висновки. Таким чином, проаналізувавши економічну сутність об'єктів промислової власності та їх місце в обліковій системі підприємств, сформульовано такі висновки:

1. Об'єкти промислової власності – це результати інтелектуальної власності, у т. ч. рисні моделі, винаходи, промислові зразки, які пов'язані із раціоналізаторською справою та не належать до об'єктів авторського права. Так, право промислової власності спрямовано на захист форми реалізації ідеї, тоді як авторське право захищає зовнішнє вираження творчості.

2. У результаті аналізу системи відображення та руху об'єктів промислової власності на рахунках бухгалтерського обліку з'ясовано, що ці об'єкти тісно пов'язані з іншими нематеріальними ресурсами підприємства та безпосередньо впливають на його господарську діяльність. Так, одним із проявів даного зв'язку виступають підходи до оцінки об'єктів промислової власності аналогічні підходам до оцінки інших нематеріальних активів.

3. Суми витрат, понесених у результаті дослідження та розробки промислового зразка, не включаються у вартість об'єктів промислової власності (нематеріальних активів) відповідно до вимог П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», а відображаються в обліку у структурі витрат на рахунок 941 «Витрати на дослідження і розробки». Витрати, пов'язані з придбанням об'єкту промислової власності (промислового зразка), акумулюються у системі бухгалтерського обліку на субрахунок 154 «Придбання (створення) нематеріальних активів».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шенкаренко М. Вплив глобальної економічної кризи на патентну активність (статистичний аналіз) / М. Шенкаренко // Інтелектуальна власність. – 2010. – № 8. – С. 15–19.
2. Іолкін Я.О. Право на торговельну марку в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 / Я.О. Іолкін; Наук.-досл. ін-т приват. права і підприємництва Акад. прав. наук України. – К., 2014.
3. Кашинцева О.Ю. Правова охорона знаків для товарів і послуг в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.Ю. Кашинцева; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2013.
4. Рассомахіна О.А. Правове регулювання використання торговельних марок господарському обороті: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.А. Рассомахіна; Київ. нац. економ. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2012.
5. Халаїм Н.О. Правова охорона промислових зразків в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Н.О. Халаїм; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010.
6. Коваль І.Ф. Щодо місця правовідносин з використання об'єктів промислової власності серед господарських правовідносин / І.Ф. Коваль [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua>.
7. Безух О.В. Захист від недобросовісної конкуренції у сфері

- промислової власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / О.В. Безух ; Ін-т економіко-правових досліджень НАН України. – К., 2013.
8. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : [підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів] / Ф.Ф. Бутинець [та ін.] ; під заг. ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир : Рута, 2009. – С. 912.
  9. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань, господарських операцій підприємств і організацій, затверджений Наказом МФУ від 30.11.1999 № 291 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/plan_sch/.
  10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 8 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO2.aspx>.